FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT WALTER VAN GERVEN

fremsat den 24. marts 1994 *

Hr. afdelingsformand,
De herrer dommere,

1. De præjudicielle spørgsmål, som er forelagt i denne sag, drejer sig begge to om begrebet force majeure inden for landbrugsområdet. Spørgsmålet i sagen er, om udstedelsen af en rådsforordning vedrørende foranstaltninger til gennemførelse af en aftale mellem EØF og Amerikas Forenede Stater, som indebar en ændring af markedsvilkårene for et landbrugsprodukt (det første spørgsmål), eller om indgåelsen af selve denne aftale — i det omfang den kunne forudses at ville medføre en senere ændring af markedsvilkårene (det andet spørgsmål) — kan betragtes som tilfælde af force majeure, som indebærer, at en erhvervsdrivende frigøres for de forpligtelser, han har påtaget sig i henhold til en tidligere forordning med henblik på at få udbetalt tilskud i forbindelse med, at det pågældende produkt bringes i fri omsætning.

Gældende regler

2. Sagen er udsprunget af Spaniens tiltrædelse af De Europæiske Fællesskaber den 1. januar 1986 [1]. Denne tiltrædelse medførte, at der inden for den her i sagen omhandlede sektor, nemlig majssektoren, skete et brud på det traditionelle handelssamkvem mellem Spanien og De Forenede Stater, som indebar, at begge de tidligere handelspartnere led tab. De Forenede Stater mistede et af sine markeder, og Spanien mistede en kilde til forsyninger med lavprisprodukter.

For at undgå for indgribende forstyrrelser på markederne i de to lande traf Fællesskabet en række særlige foranstaltninger for begges vedkommende. Fællesskabet indledte således dels forhandlinger med De Forenede Stater inden for rammerne af GATT og vedtog dels nogle særregler til fordel for spanske erhvervsdrivende.

3. Forhandlingerne mellem Fællesskabet og De Forenede Stater i henhold til GATT's artikel XXIV.6 fandt hovedsageligt sted i 1986 og blev afsluttet med indgåelsen af en aftale den 30. januar 1987 [2], hvorved Fællesskabet bl.a. forpligtede sig til for årene 1987-

* Originalsprog: fransk.

1 — Traktaten mellem medlemsstaterne i De Europæiske Fællesskaber og Kongeriget Spanien samt Den Portugisiske Republik vedrørende Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Det Europæiske Atomenergifællesskab, indgået i Madrid den 12.6.1985, EFT L 302.

2 — Rådets afgørelse 87/224/EØF af 30.1.1987 om aftalen mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Amerikas Forenede Stater vedrørende afslutning af forhandlingerne på grundlag af artikel XXIV.6 i GATT, EFT L 98, s. 1.

1990 at åbne et årligt kontingent for indførsel til Spanien af 2 mio. tons majs. Kort efter aftalens indgåelse blev der udsendt meddelelse herom i pressen, men aftalen blev først offentliggjort i *De Europæiske Fællesskabers Tidende* i april 1987.

4. Mens forhandlingerne stod på i 1986 blev EF's institutioner nødsaget til at træffe visse midlertidige foranstaltninger. Bl.a. vedtog Rådet den 16. september 1986 på foranledning af den midlertidige løsning, som Fællesskabet og De Forenede Stater var nået frem til den 1. juli 1986, forordning (EØF) nr. 2913/86 [3] om ændring af forordning (EØF) nr. 2727/75 [4], hvorved der blev givet mulighed for at fastsætte importafgiften for majs med oprindelse i tredjelande til et nedsat beløb, såfremt der skete en væsentlig nedgang i de amerikanske udførsler af majs til Spanien. Foranstaltningerne var tidsbegrænsede (indtil den 28.2.1987) og var betinget af, at der blev ført særskilt tilsyn med de produkter fra De Forenede Stater, som blev indført i Spanien. I medfør af denne forordning vedtog Kommissionen den 15. oktober 1986 forordning (EØF) nr. 3140/86 [5] om afholdelse af en licitation vedrørende de mængder majs fra tredjelande, for hvilke der kunne opkræves en nedsat importafgift. Også disse foranstaltninger var tidsbegrænset indtil den 28. februar 1987.

5. Som følge af den endelige aftale, som blev indgået inden for rammerne af GATT, vedtog Rådet den 25. juni 1987 forordning (EØF) nr. 1799/87 [6] — hvilket er den forordning, som det første præjudicielle spørgsmål drejer sig om — og hvorved den importafgift, som opkræves ved indførsel af majs fra tredjelande til Spanien, blev nedsat for perioden 1987-1990. Kommissionen vedtog gennemførelsesforordningen hertil, forordning (EØF) nr. 2059/87 [7], den 13. juli 1987. Disse foranstaltninger blev indført med virkning fra datoen for forordningernes offentliggørelse i *De Europæiske Fællesskabers Tidende*.

6. Mens forhandlingerne med De Forenede Stater stod på, var majspriserne på det spanske marked meget høje navnlig på grund af en dårlig høst. Da Kommissionen fandt, at vanskelighederne var tilstrækkeligt alvorlige til at indføre overgangsforanstaltninger med henblik på at bringe majsprisen ned igen, vedtog man den 26. november 1986 forordning (EØF) nr. 3593/96 [8] i henhold til tiltrædelsestraktatens artikel 90, og det er denne forordning, som har givet anledning til tvisten ved den nationale ret, og i medfør af hvilken der blev ydet et tilskud til indførsel af majs til Spanien. De importerede mængder hidrørte for halvdelens vedkommende fra tredjelande og for den anden halvdels vedkommende fra medlemsstaterne, bortset fra Portugal. Ved indførslerne fra tredjelande udgjorde tilskuddet et fast beløb, som skulle

3 — Rådets forordning (EØF) nr. 2913/86 af 16.9.1986 om undtagelse fra forordning (EØF) nr. 2727/75 for så vidt angår importafgiften for visse mængder af majs og sorghum, EFT L 272, s. 1.

4 — Rådets forordning (EØF) nr. 2727/75 af 29.10.1975 om den fælles markedsordning for korn, EFT L 281, s. 1.

5 — Kommissionens forordning (EØF) nr. 3140/86 af 15.10.1986 om åbning af en licitation over importafgiften for majs og sorghum fra tredjelande, EFT L 292, s. 27.

6 — Rådets forordning (EØF) nr. 1799/87 af 25.6.1987 om den særlige ordning for indførsel af majs og sorghum til Spanien i perioden fra 1987 til 1990, EFT L 170, s. 1.

7 — Kommissionens forordning (EØF) nr. 2059/87 af 13.7.1987 om gennemførelsesbestemmelser til den særlige ordning for indførsel af majs og sorghum til Spanien i perioden fra 1987 til 1990, EFT L 193, s. 6.

8 — Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86 af 26.11.1986 om ydelse af tilskud til indførsel af majs til Spanien, EFT L 334, s. 21.

fratrækkes den importafgift, der skulle erlægges (jf. forordningens artikel 1, stk. 1, andet afsnit). De pågældende foranstaltninger, der var betegnet som »overgangsforanstaltninger«, anførtes udtrykkeligt at være begrundet i de høje priser, som skyldtes den dårlige høst (jf. første betragtning til forordningen) og var tidsbegrænset, idet der kun kunne ydes tilskud til de mængder majs, som var bragt i fri omsætning i Spanien inden den 31. maj 1987 (jf. artikel 1, stk. 3). I øvrigt var der ved forordningen fastsat et loft for de mængder, hvortil der kunne ydes tilskud, nemlig 600 000 tons fra tredjelande og 600 000 tons fra de øvrige medlemsstater, bortset fra Portugal (jf. artikel 1, stk. 2).

Tvisten for den nationale ret

7. I lighed med, hvad der for det meste gælder efter reglerne på landbrugsområdet, var det fastsat i Kommissionens forordning nr. 3593/86, at der skulle stilles en sikkerhed (jf. artikel 2, stk. 3). Med henblik på indførsel af majs til støttepris indgav selskabet Transáfrica den 1. og 2. december 1986 ansøgninger hos det kompetente spanske organ, Servicio Nacional de Productos Agrarios (herefter benævnt »Senpa«), om at kunne bringe 125 000 tons majs i fri omsætning, for hvilke selskabet stillede den krævede banksikkerhed. Den 10. december 1986 udstedte Senpa importbeviser til Transáfrica, hvorefter selskabet var forpligtet til at indføre de mængder, hvorom det havde ansøgt, inden den 28. februar 1987. På basis af disse importbeviser bragte Transáfrica imidlertid kun en del af den majs i fri omsætning (nemlig 31 587 tons), hvortil selskabet havde ansøgt om tilskud.

8. Da Transáfrica fandt, at indgåelsen af aftalen af 30. januar 1987 mellem Fællesskabet og De Forenede Stater havde medført en fuldstændig og uforudsigelig ændring af situationen på markedet på grund af det pludselige prisfald, som den havde fremkaldt, tilkendegav selskabet den 16. februar 1987 over for Senpa, at en indførsel af det parti majs, hvortil der var ydet tilskud, var helt meningsløs, hvorefter selskabet rejste krav om frigivelse af den stillede sikkerhed. Efter indhentning af EN udtalelse fra Kommissionen, afslog Senpa ved beslutning af 14. september 1987 at frigive sikkerheden. Efter at Landbrugsministeriet ved beslutning af 6. september 1988 havde afvist Transáfrica's første klage, anlagde selskabet sag den 11. november 1988 ved Audiencia Nacional. Det er denne rets Afdeling for Forvaltningssager, som ved kendelse af 25. marts 1993 har forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Kan de foranstaltninger, som er fastsat i Rådets forordning (EØF) nr. 1799/87 af 25. juni 1987 om ordningen for indførsel af majs til Spanien i perioden fra 1987 til 1990, på grund af de virkninger, de har haft i form af et prisfald på majs, antages at have indvirket så negativt og i den grad vanskeliggjort opfyldelsen af de forpligtelser, der var indgået som modydelse for tilskud til indførsel af majs til Spanien i henhold til Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86 af 26. november 1986, at der foreligger et tilfælde af force majeure, som har gjort det umuligt at opfylde forpligtelserne til at bringe majsen i fri omsætning, således at der består et krav om frigivelse af den stillede sikkerhed?

2) Kan de officielle meddelelser om aftalen mellem EØF og Amerikas Forenede

Stater og om resultatet af forhandlingerne inden for rammerne af GATT, som blev udsendt i de første måneder af 1987 vedrørende forpligtelsen til at importere et vist årligt kvantum majs og sorghum til Spanien i perioden fra 1987 til 1990, også før denne blev præciseret i en skreven retsregel, antages at have haft følger af en så uundgåelig og uforudsigelig karakter, at de gjorde det umuligt eller vanskeligt at opfylde et primært krav, således at det kan påberåbes som et tilfælde af force majeure i henhold til artikel 22 i Kommissionens forordning (EØF) nr. 2220/85 af 22. juli 1985?«

Anbringendet om beskyttelse af den berettigede forventning

9. Selv om de spørgsmål, som den nationale ret har forelagt, begge vedrører begrebet force majeure, har det sagsøgende selskab også gjort gældende, at det har krav på beskyttelse af sin berettigede forventning, og at Audiencia Nacional's omtale af begrebet force majeure i de præjudicielle spørgsmål kan forstås som en illustrerende henvisning og som en opfordring til Domstolen om at foretage en mere omfattende gennemgang af spørgsmålene på grundlag af andre retsforskrifter eller principper i fællesskabsretten.

De argumenter, som er fremført vedrørende force majeure og beskyttelsen af den berettigede forventning, har det til fælles, at de begge baseres på privates forventninger. Der er dog den forskel, at det første princip giver mulighed for at fritage en privat fra en forpligtelse, der påhviler ham, mens det andet princip indebærer, at der opstår en forpligtelse for en tredjemand til fordel for den private. Såfremt der foreligger force majeure, er situationen nemlig den, at man tager hensyn til en uforudset ændring i omstændighederne, vurderet i forhold til en given situation (man forventede ikke og havde ingen grund til at forvente, at en bestemt begivenhed ville indtræde), mens det i den situation, hvor nogen påberåber sig beskyttelse af sin berettigede forventning, snarere gøres gældende, at der er opstået en så velbegrundet forventning om, at tredjemand udviser en bestemt handlemåde, at den private kan støtte ret herpå (tredjemands handlemåde var af en sådan karakter, at den private var berettiget til at nære forventning om et bestemt, relativt præcist angivet forhold).

10. Efter min opfattelse er det berettiget, at den nationale ret har forelagt de omhandlede spørgsmål om begrebet force majeure. Tvisten mellem parterne i den foreliggende sag vedrører nemlig det sagsøgende selskabs opfyldelse af de forpligtelser, som det påtog sig, da det indgav ansøgninger om tilskud til indførsel af majs, og som selskabet, hvis det kan godtgøre, at der er indtruffet force majeure, vil kunne fritages for og generhverve den sikkerhed, det har stillet. Da selskabet imidlertid også har baseret sin argumentation på princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, skal jeg ligeledes behandle de forelagte spørgsmål ud fra dette princip.

11. Det er meget sjældent, at Domstolen har godtaget en argumentation, som baseres på princippet om beskyttelse af den berettigede

forventning, når der er tale om foranstaltninger om økonomisk intervention på markederne. På dette område anerkender Domstolen nemlig dels, at der tilkommer Fællesskabets institutioner et skøn, dels anlægger den en meget streng målestok for den handlemåde, som en fornuftig og påpasselig erhvervsdrivende skal iagttage for at leve op til den *bonus pater familias*-norm, som gælder i fællesskabsretten. Uanset at princippet om beskyttelse af den berettigede forventning er et af Fællesskabets grundlæggende principper, kan de erhvervsdrivende således ikke ifølge Domstolens faste praksis have nogen berettiget forventning om opretholdelse af en bestående situation, som Fællesskabets institutioner kan ændre ved beslutninger, truffet inden for rammerne af deres skøn [9]. Domstolen har fastslået, at dette navnlig gælder inden for et område som de fælles markedsordninger, hvor det er nødvendigt at foretage en konstant tilpasning i forhold til ændringerne i den økonomiske situation, og at det har så meget mere gyldighed, når den pågældende fordel skyldes en særordning, som fraviger markedsordningens almindelige regler, og som er vedtaget for at imødegå en undtagelsessituation [10].

12. Dette var tilfældet her i sagen, idet der var opstået en undtagelsessituation på grund af Spaniens tiltrædelse af Fællesskaberne. Alle de spanske erhvervsdrivende vidste eller burde vide, at der blev ført forhandlinger [11] mellem Fællesskabet og De Forenede Stater for, ved indførelse af en overgangsperiode, at afbøde de følger, som tiltrædelsen havde for majssektoren. Det var nemlig allerede nævnt i Rådets forordning (EØF) nr. 2913/86 [12], at der var blevet fundet en midlertidig løsning den 1. juli 1986, og det blev ifølge samme forordning anset for sandsynligt, at der snarest ville blive indgået en endelig aftale, da datoen for udløbet af de trufne foranstaltningers gyldighedsperiode var fastsat til den 28. februar 1987. I øvrigt var Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86 [13] udtrykkeligt begrundet i de høje priser på majs, som navnlig skyldtes den dårlige høst. De foranstaltninger, som blev vedtaget ved denne forordning, blev betegnet som overgangsforanstaltninger, de var klart tidsbegrænsede og vedrørte kun visse mængder majs. Enhver erhvervsdrivende kunne således ved en simpel gennemlæsning af forordningerne konstatere, at der var tale om en situation, som ville udvikle sig yderligere.

13. Selv om det i øvrigt antages, at vedtagelsen af Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86 skulle have givet de erhvervsdrivende en berettiget forventning, hvilket jeg ikke vil antage, kan jeg under ingen omstændigheder se, hvorledes den aftale mellem EØF og Amerikas Forenede Stater, som blev indgået den 30. januar 1987, skulle kunne tilsidesætte denne forventning. Aftalen havde nemlig ikke direkte virkning og blev først gennemført i Fællesskabets retsorden ved Rådets forordning (EØF) nr. 1799/87 af 25. juni 1987 [14]. Endvidere havde meddelelsen om aftalen ikke, som hævdet af det sagsøgende selskab, nogen virkning for majspri-

9 — Jf. dom af 15.7.1982, sag 245/81, Edeka (Sml. s. 2745, præmis 27), af 28.10.1982, sag 52/81, Faust (Sml. s. 3745, præmis 27), af 17.6.1987, forenede sager 424/85 og 425/85, Frico (Sml. s. 2755, præmis 33), af 14.2.1990, sag C-350/88, Delacre (Sml. I, s. 395, præmis 33), og af 7.5.1992, forenede sager C-258/90 og C-259/90, Pesquerias De Bermeo (Sml. I, s. 2901, præmis 34, 35 og 36).

10 — Jf. fornævnte dom af 14.2.1990 i sag C-350/88, præmis 36.

11 — Hvad angår spørgsmålet, om det er af betydning for den berettigede forventning, at de erhvervsdrivende må formodes at have kendskab til forhandlinger i Rådet, henvises til dom af 12.4.1984, sag 281/82, Unifrex (Sml. s. 1969, præmis 26 og 27).

12 — Jf. ovenfor, punkt 4.

13 — Jf. ovenfor, punkt 6.

14 — Jf. ovenfor, punkt 5.

sen, som det var muligt at fastslå med sikkerhed. Såvel den grafiske oversigt, sagsøgeren har fremlagt for Audiencia Nacional, og som er udarbejdet af samme organ (nemlig Senpa), som den oversigt, Kommissionen har fremlagt for Domstolen [15], men som vedrører en kortere periode, viser, at majsprisen faldt konstant i december 1986 samt i januar, februar og marts 1987. På den grafiske oversigt, som Kommissionen har fremlagt, og som dækker perioden mellem juli 1986 og juni 1988, kan man navnlig se, at majsprisen begyndte at falde fra oktober 1986, dvs. netop fra tidspunktet for vedtagelsen af Kommissionens forordning nr. 3593/86, som jo havde til formål at udvirke et prisfald. Der var derfor ikke tale om noget pludseligt prisfald i februar 1987, men kun en logisk, forudsigelig og tilstrækbt følge af de foranstaltninger, som blev truffet i oktober 1986, og ikke nogen abrupt reaktion på markedet af den aftale, som blev indgået mellem EØF og De Forenede Stater.

14. Hvad angår Rådets forordning (EØF) nr. 1799/87 af 25. juni 1987 ses det end mindre, hvorledes denne forordning skulle kunne have tilsidesat de erhvervsdrivendes forventning for så vidt angår markedsvilkårene i februar 1987. Forordningen havde nemlig ikke tilbagevirkende gyldighed og fandt end ikke anvendelse i en periode, hvorunder der blev indført tilskudsberettiget majs til Spanien i henhold til Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86. Forordningen trådte først i kraft i slutningen af juni 1987, hvorimod der efter forordning (EØF) nr. 3593/86 alene kunne udbetales tilskud til de mængder majs, som var bragt i fri omsætning i Spanien inden den 31. maj 1987.

15 — Sagsøgeren har kopieret oversigten fra Senpa's ugentlige publikation »*Mercados nacionales*«, fra s. 5 i nummeret fra sidste uge af marts 1987, således som selskabet har anført på s. 15 i stævningen for den nationale ret.

15. Følgelig ses der ikke at være noget som helst holdepunkt for at antage, at der er sket en tilsidesættelse af de erhvervsdrivendes forventning — forudsat at der overhovedet bestod en sådan forventning, og at denne var berettiget — hverken ved den aftale af 30. januar 1987, som blev indgået mellem EØF og De Forenede Stater, ved meddelelsen om denne aftale i begyndelsen af februar 1987 eller ved forordning (EØF) nr. 1799/87 af 25. juni 1987, som indeholdt gennemførelsesforanstaltninger til denne aftale.

Argumentet om force majeure

16. Den herom gældende bestemmelse findes i artikel 22, stk. 1, i Kommissionens forordning (EØF) nr. 2220/85 om fælles gennemførelsesbestemmelser for ordningen for sikkerhedsstillelse for landbrugsprodukter [16], som ændret ved forordning (EØF) nr. 1181/87 af 29. april 1987 [17], som bestemmer:

»1. Sikkerheden fortabes fuldt ud for den mængde, for hvilken et primært krav ikke er blevet opfyldt, medmindre force majeure har umuliggjort denne opfyldelse.«

16 — EFT L 205, s. 5.

17 — EFT L 113, s. 31. Denne ændringsforordning, som blev udstedt efter, at den her i sagen omhandlede sikkerhed var blevet stillet, præciserer blot udtrykkeligt muligheden for at gøre force majeure gældende.

Vedrørende begrebet primært krav skal henvises til artikel 5 i Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86, hvori bestemmes:

»Den i artikel 2, stk. 3, omhandlede sikkerhed frigives for de mængder:

— for hvilke ansøgningen ikke er accepteret, eller når det primære krav er opfyldt

— der er overgået til fri omsætning i Spanien i løbet af gyldighedsperioden for de i artikel 3 omhandlede bevis og mod forelæggelse af dette bevis for det organ, som har udstedt det, inden to måneder efter udløbet af gyldighedsperioden.

Dette krav er et primært krav som omhandlet i artikel 20 i Kommissionens forordning (EØF) nr. 2220/85.«

Spørgsmålet i den foreliggende sag er, om aftalen af 30. januar 1987 eller Rådets forordning (EØF) nr. 1799/87 kan betegnes som force majeure med den følge, at Transáfrica blev frigjort for sin primære forpligtelse til at bringe den tilskudsberettigede majs i fri omsætning inden den 28. februar 1987.

17. Af disse to muligheder kan man uden videre udelukke den mulighed, at forordningen fra juni 1987 skulle have gjort det umuligt at opfylde den pågældende forpligtelse. Ligesom Kommissionen kan jeg vanskeligt se, hvorledes en forordning, som blev vedtaget i juni 1987, skulle have haft nogen som helst indflydelse på opfyldelsen af en forpligtelse, som skulle være efterkommet i februar 1987.

18. Domstolen har ved flere lejligheder fastslået, at begrebet force majeure, som dette anvendes i de gældende landbrugsforordninger, ikke er begrænset til det tilfælde, hvor der foreligger absolut umulighed med hensyn til opfyldelsen af den indgåede forpligtelse. Det fremgår dog af Domstolens faste praksis, at begrebet force majeure kun dækker de helt usædvanlige og uforudsigelige omstændigheder, som den pågældende erhvervsdrivende ikke har nogen indflydelse på, og hvis følger han trods størst mulig agtpågivenhed alene kunne have undgået ved helt uforholdsmæssige opofrelser [18]. Disse betingelser var ikke opfyldt i det foreliggende tilfælde.

19. Når bortses fra det principielle spørgsmål, om en lovgivningsændring kan have karakter af force majeure, er den første omstændighed, der bør fremhæves i denne sag, at indgåelsen af aftalen af 30. januar 1987 ingenlunde var uforudsigelig for de erhvervsdrivende. Som nævnt tidligere havde forhandlingerne stået på i flere måneder, og det var desuden nævnt i Rådets forordning (EØF) nr. 2913/86, at der var fundet en midlertidig løsning den 1. juli 1986. Når man

18 — Jf. herom senest dom af 13.10.1993, sag C-124/92, An Bord Bainne (Sml. I, s. 5061, præmis 11).

læser de artikler i pressen, som sagsøgeren har fremlagt for den nationale ret, kan man ikke undgå at få den opfattelse, at enhver erhvervsdrivende, som sørgede for at holde sig normalt informeret, måtte være klar over, at spørgsmålet om majsindførslerne til Spanien var et af de afgørende elementer i forhandlingerne mellem EØF og De Forenede Stater. Sagsøgeren vidste derfor eller burde vide, at en aftale var nødvendig for at undgå en handelskrig mellem Fællesskabet og Amerikas Forenede Stater.

20. Sagsøgeren har anført, at den omstændighed, som gjorde det umuligt eller meget vanskeligt for selskabet at opfylde sin forpligtelse til at bringe den støttede majs i fri omsætning i Spanien, var det prisfald på majs, *der indtraf på grund af meddelelsen om aftalen*. Selv om jeg er enig i, at der rent faktisk må konstateres at være indtruffet et prisfald på majs på daværende tidspunkt, mener jeg, at min gennemgang af anbringendet om, at de erhvervsdrivendes berettigede forventning var tilsidesat, i tilstrækkelig grad har godtgjort, at dette prisfald ikke var nogen pludselig og uforudsigelig reaktion på meddelelsen om aftalen mellem Fællesskabet og De Forenede Stater af 30. januar 1987, men en logisk, forudsigelig og tilstrækkelig følge af de foranstaltninger, som blev truffet i oktober 1986.

21. Spørgsmålet er altså, om det var absolut umuligt for selskabet Transáfrica at bringe den tilskudsberettigede majs i fri omsætning. Det mener jeg ikke, at det var. Det var nemlig fortsat muligt at fremskaffe varen. Ganske vist var forretningen i forbindelse hermed utvivlsomt ikke længere så økonomisk attraktiv, men dette må betragtes som en handelsrisiko og ikke som et tilfælde af force majeure. Det hører nemlig med til erhvervsdrivendes ansvar at måtte tage følgerne af deres dispositioner, og således enten at opnå den fortjeneste eller bære det tab, som disse dispositioner medfører. Transáfrica traf den disposition at købe et betydeligt kvantum majs, hvortil der blev ydet tilskud i henhold til forordning (EØF) nr. 3593/86, og selskabet måtte vide — eftersom dette var oplyst i selve forordningen — at der var tale om en overgangsforanstaltning, som var såvel tidsmæssigt som kvantitativt begrænset, idet de pågældende mængder skulle opfylde et bestemt behov og havde til formål at fremkalde et prisfald. Selv om selskabet havde modtaget sine importbeviser for 125 000 tons den 10. december 1986, traf det endvidere den disposition kun at indføre 31 587 tons og at vente med resten. Ganske vist var prisen usædvanlig lav i februar måned, og der måtte på grund af meddelelsen om aftalen mellem Fællesskabet og De Forenede Stater påregnes et yderligere prisfald, men også disse omstændigheder måtte betragtes som en almindelig handelsrisiko og ikke som et tilfælde af force majeure.

Forslag til afgørelse

22. Da jeg følgelig ikke kan tilslutte mig sagsøgerens argumentation, hverken for så vidt angår beskyttelsen af den berettigede forventning eller for så vidt angår force

majeure, skal jeg foreslå Domstolen at besvare de spørgsmål, som er forelagt af den nationale ret, på følgende måde:

»En erhvervsdrivende kunne ikke påberåbe sig, at der var indtruffet force majeure hverken som følge af de foranstaltninger, som blev vedtaget ved Rådets forordning (EØF) nr. 1799/87 af 25. juni 1987 om ordningen for indførsel af majs til Spanien i perioden fra 1987 til 1990, eller som følge af de officielle meddelelser, som blev udsendt i de første måneder af 1987, dels om aftalen mellem EØF og Amerikas Forenede Stater, dels om resultatet af forhandlingerne om denne importordning inden for rammerne af GATT, og den erhvervsdrivende kunne derfor ikke af denne grund fritages for den hovedforpligtelse til at bringe støttet majs i fri omsætning, som han havde påtaget sig i henhold til Kommissionens forordning (EØF) nr. 3593/86 af 26. november 1986.«